ชนเผ่าพื้นเมือง

ชอง

โครงการพัฒนาระบบฐานข้อมูลเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทย

Development of community knowledge-based database system for empowering the most marginalized and vulnerable indigenous groups in Thailand.

จัดทำโดย:

สนับสนุนโดย:

สารบัญ

	หน้า
ประวัติศาสตร์	2
ถิ่นกำเนิด	3
การตั้งถิ่นฐาน	5
ลักษณะโครงสร้าง รูปร่างหน้าตา ลักษณะนิสัย	7
ลักษณะสภาพทางเศรษฐกิจ	8
สังคมและวัฒนธรรม	9
สถานการณ์ปัจจุบัน	25

ชนเผ่าพื้นเมือง
ชอง

1. ประวัติศาสตร์

คำว่า “ชอง” แปลว่า “คน” ปัจจุบันคำๆ นี้ใช้เป็นทั้งชื่อเรียกกลุ่มชนดั้งเดิมของจังหวัดจันทบุรี ตราด ระยอง และฉะเชิงเทรา และภาษาถิ่นที่พวกเขาใช้พูดกัน ในพจนานุกรมภาษาไทยของราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. 2525 มีคำๆ นี้บรรจุอยู่ โดยให้ความหมายว่าเป็นชื่อของกลุ่มชนกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ทางตอนเหนือของจังหวัดจันทบุรี แต่ในหมู่คนชองเองนั้น เวลาที่ต้องการเน้นความเป็นคนชองของตนกับคนอื่น เขามักจะเรียกตนเองว่า “ชื่มช่อง” ซึ่งแปลว่า “คนชอง”

ในภาษาไทยนั้น คำที่ใช้เรียกชาติพันธุ์ชองมีอยู่เพียงคำเดียว และค่อนข้างเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายมานานพอสมควร เห็นได้จากการที่คำๆ นี้ ปรากฏอยู่ในนิราศเมืองแกลง ของท่านสุนทรภู่ และจดหมายเหตุของรัชกาลที่ 5 เมื่อครั้งเสด็จประพาสจันทบุรี ยังไม่รวมถึงที่ปรากฏในเอกสารของชาวต่างประเทศ เช่น ปาลเลอกัวซ์ (Pallegoix, 1853) ใช้ว่า Xong และ ครอฟอร์ด (Crawford, 1856) ใช้ว่า Chong และพจนานุกรมภาษาสยามของหมอบรัดเลย์ ที่ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2416 ให้นิยามของคำว่า “ชอง” เอาไว้ด้วย ทั้งหมดนี้จึงมีที่มาจาก “ชอง” เดียวกันทั้งสิ้น

เอกสารที่เก่าแก่ที่สุดที่พอจะสันนิษฐานได้ว่าเป็นร่องรอยทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับชาวชอง คือ บันทึกของนักการทูตชาวจีนชื่อ โจวต้ากวน ที่มาเยือนราชอาณาจักรเขมรในช่วงคริสศตวรรษที่ 14 (Chou 1987) ในบันทึกนี้นอกจากโจวจะบรรยายประเพณีต่าง ๆ ในราชสำนักเขมรแล้ว ในหัวข้อที่ว่าด้วย “ทาส” เขายังกล่าวถึงชนพื้นเมืองที่เรียกว่า Chuang หรือ จวง ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ตามป่าเขา และถูกจับมาขายเพื่อใช้สอยเป็นทาสในเรือนของชาวเขมร แต่ก็ไม่อาจหาหลักฐานยืนยันในเอกสารอื่นใดว่า “จวง” คือ บรรพบุรุษของชองที่พบอยู่ในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีปัจจุบัน

แม้จะไม่มีหลักฐานยืนยันโดยตรง แต่จากข้อความอื่นในเอกสารของโจว ทำให้เราสามารถอนุมานได้ว่าชาวชองในไทยน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับชนพื้นเมืองโบราณของกัมพูชาอย่างแน่นอน ตัวอย่างหนึ่งได้แก่คำบรรยายในหัวข้อ “ชนพื้นเมือง” ซึ่งโจวได้ระบุว่าชนชาวป่าของกัมพูชาสมัยนั้นไม่ได้พูดภาษาเขมร พวกเขาไม่มีบ้าน แต่ทั้งครอบครัวจะเที่ยวเร่ร่อนไปตามป่าเขา ทำการล่าสัตว์และแบ่งปันสัตว์ที่ล่ามาได้ในกลุ่มของตนเอง ที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ โจวได้กล่าวด้วยว่าชนพื้นเมืองบางกลุ่มได้เพาะปลูกกระวานและต้นฝ้าย ซึ่งก็สอดคล้องกับคำบอกเล่าของชาวชองจันทบุรีที่ว่ากระวานนั้นเป็นพืชเครื่องเทศที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวชองอย่างยิ่ง เพราะการเพาะปลูกและเก็บลูกชกระวานขายนั้นเป็นอาชีพที่สำคัญอาชีพหนึ่งของพวกเขา ก่อนที่จะหันมาทำสวนผลไม้บนพื้นที่ราบเชิงเขาแทนการปลูกกระวานบนพื้นที่ภูเขาเช่นในอดีต (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ, 2550)

ปัจจุบันประชากรชองอาศัยอยู่หนาแน่นในเขตอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี โดยเฉพาะสองตำบลทางตอนเหนือของอำเภอ คือตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลู ส่วนตำบลที่อยู่ทางตอนใต้ คือตำบลพลวงและตำบลชากไทย มีประชากรชองค่อนข้างเบาบาง และในตำบลทับไทรของอำเภอโป่งน้ำร้อนนั้น ประชากรที่พูดภาษาชองเหลืออยู่น้อยมาก แต่เมื่อใครได้พบปะคนเมืองจันท์ที่มาจากตำบลนั้น อาจได้รับการบอกกล่าวว่ามีเชื้อสายชอง และพบว่ายังมีคนชองอีกในหลายจังหวัดของภาคตะวันออก ได้แก่ จังหวัดระยองในอำเภอแกลง จังหวัดตราด ในอำเภอบ่อไร่และอำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ในอำเภอสนามชัยเขตและอำเภอท่าตะเกียบ จังหวัดกาญจนบุรี ในอำเภอศรีสวัสดิ์ (เจตน์จรรย์ อาจไธสง และคณะ, 2560) ศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี (2506) กล่าวว่า ชองพวกนี้เป็นพวกเดียวกับพวกชองอูด ซะอูด หรือ ซะโอจ เป็นชอง

ที่มาจากประเทศกัมพูชา นั่งเรือมาขึ้นที่ราชบุรี โดยมีเจ้าพระยาบดินทรเดชานุชิต เจ้าเมืองโชฎึก เป็นผู้ส่งมาเมื่อ พ.ศ. 2376 พวกนี้ได้ขึ้นไปตามลำแควใหญ่ ในจังหวัดกาญจนบุรีตอนเหนือ (รายงานเสนอกองโบราณคดี กรมศิลปากร เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2506) และมีคนชองอาศัยอยู่แถบชายแดนประเทศไทยติดกับอำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด เรียกตนเองว่า ซัมแร อยู่ในจังหวัดพระตะบองของประเทศกัมพูชา และคนชองที่เรียกตนเองว่า ปอร์ อาศัยอยู่ในจังหวัดโพธิสัตว์ของประเทศกัมพูชา มีเขตติดต่อกับอำเภอเมือง จังหวัดตราด

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และจากการค้นคว้าของนักมานุษยวิทยา สรุปได้ว่า ชาวชอง ได้อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกของประเทศไทย คือ บริเวณจังหวัด ระยอง จันทบุรี ตราด และอาศัยเลยเข้าไปในเขตสาธารณรัฐกัมพูชา ซึ่งมีอณาเขตติดต่อกับจังหวัดจันทบุรี ตราด มาแต่ดั้งเดิม จากสภาพความเป็นอยู่ อาชีพ สังคม และวัฒนธรรมดั้งเดิม ชาวชอง มีลักษณะเป็น “ชาวป่า” มาก ซึ่งลักษณะเช่นนี้คล้ายกับชาวบน กูย หรือส่วย ซึ่งเป็นชนกลุ่ม มอญ–เขมร นอกจากนี้รูปร่าง ลักษณะโครงสร้างของร่างกาย แตกต่างไปจากพวกคนไทย คนจีน ซึ่งอยู่ในเผ่า มงโกลอยด์(Mongoloids) และนักมานุษยวิทยาจัดชนกลุ่ม มอญ–เขมร ซึ่งมีลักษณะ รูปร่าง สภาพสังคมวัฒนธรรมใกล้เคียงกันนี้อยู่ในเผ่าพันธุ์ ออสโตร–เอเชียติค (Austro Asiatic) ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ชาวชอง เป็นชาวป่ากลุ่มหนึ่ง ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตร–เอเชียติค และกลุ่มย่อยกลุ่ม มอญ–เขมร และจากค้นคว้าของผู้วิจัยเห็นว่า ชาวชองมิได้อพยพโยกย้ายถิ่นมาจากที่ไหน แต่ได้อาศัยอยู่ในถิ่นฐานภูมิภาคนี้มาแต่ดั้งเดิม จึงเป็นชนเผ่าพื้นเมืองในบริเวณนี้มายาวนาน

2. ถิ่นกำเนิด

พระยาอนุมานราชธน (ยง เสฐียรโกเศศ) ปราชญ์คนสำคัญท่านหนึ่ง เคยบอกว่าชนเผ่าชองเป็นชาวป่าจัดอยู่ในสายตระกูลมอญ-เขมร เป็นชาวพื้นเมืองที่ตั้งถิ่นฐานอยู่แถวระยอง-จันทบุรี เป็นเวลาช้านานมาแล้ว เชื่อว่าสมัยสุโขทัยได้เข้ามาอยู่กันแล้ว จึงมีอิทธิพลภาษาพูดทิ้งเป็นอนุสรณ์ไว้อยู่สืบต่อมาตราบจนทุกวันนี้ นอกจากท่านสุนทรภู่ครูกวีจะได้พบสัมผัสกับชนเผ่าชองจนต้องระบายความในใจไว้ใน "นิราศเมือง- แกลง" บทกวีนิพนธ์เรื่องแรกของท่าน ในสมัยเมื่อ 200 ปี เศษมาแล้วจากหลักฐานที่เชื่อถือได้ที่แสดงว่าชาวชองอาศัยอยู่ในดินแดนภาคตะวันออกนี้ คือ นิราศเมืองแกลง ของท่านสุนทรภู่ ซึ่งเป็นนิราศเรื่องแรก และเชื่อว่าท่านสุนทรภู่ แต่งเมื่อปี พ.ศ. 2350 ซึ่งในนิราศได้กล่าวถึงชาวชอง(กรมศิลปากร, 2520: 107) ไว้ว่า

ครั้นแล้วลาฝ่าเท้าท่านบิตุรงค์ ไปบ้านพงค้อตั้งริมฝั่งคลอง
ดูหนุ่มสาวชาวบ้านรำคาญจิต ไม่น่าคิดเข้าในกลอนอักษรสนอง
ล้วนวงศ์วานว่านเครือเป็นเชื้อชอง ไม่เหมือนน้องนึกน่าน้ำตากระเด็น

หลังจากนั้นก็มิได้ปรากฏหลักฐานใด ๆ อีกเลย ที่จะแสดงถึงลักษณะหรือบรรยายถึงความเป็นอยู่ทางสังคมหรือวัฒนธรรมของชาวชอง เพิ่งจะมาปรากฏในหนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวัน ฉบับประจำวันที่ 27 พฤศจิกายน 2513 ซึ่งมีผู้เขียนจดหมายถาม ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ว่า

> เข้าป่าจันทบุรีได้ไปนอนบ้านชองที่จันทเขลมเกือบสุดแดน ผู้ชายล่ำสันบึกบึน ผิวคล้ำค่อนข้างเตี้ย นิยมกัญชา มีเขียง ตะเกียง กล้องแทบทุกบ้าน ผู้หญิงผิวขาวกว่าหน่อย อาชีพทำไร่และล่าสัตว์ ที่ทำนามีน้อย เวลาพูดกันเป็นภาษาชอง ไม่เหมือนโซ่ง ไม่เหมือนกะเหรี่ยง แต่เวลาพูดไทยชัดแจ๋ว อัธยาศัยดี งานศพ ตำข้าว ก็ช่วยกันไม่ว่าจะฝ่าป่าไปใกล้ไกล เรียนขอความรู้ว่า ชองเป็นไทยเผ่าไหน สายไหน ถอยร่นมาพร้อมกันหรือแต่เมื่อใด.....

และ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมทย์ ได้ตอบว่า

> คนเผ่าชองนั้นเข้าใจว่าจะเป็นอีกเผ่าหนึ่งเป็นต่างหากจากเผ่าไทย แต่เดี๋ยวนี้ได้เข้าร่วมอยู่ในชนชาติไทย พูดภาษาไทยและมีขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนความเชื่อถือเป็นไทยทุกอย่าง ชนเผ่าชอง

นั้นเป็นชนพื้นเมืองที่อยู่ในประเทศไทยมาก่อนที่คนไทยจะได้อพยพมาถึงและคงได้อยู่ทางชายทะเลฝั่งตะวันออกของประเทศไทยปัจจุบันเป็นจำนวนมาก เพราะน่าสังเกตว่า ชื่อเมือง ตลอดจนชื่อหมู่บ้านแถวนั้นไม่ใช่ภาษาไทย คงจะเป็นชื่อที่พวกชองได้ตั้งไว้ก่อน เช่น ตราด ระยอง (ซึ่งดูเหมือนจะแปลว่ากะปิ) แกลง กร่ำ เพ ตลอดจนสัตหีบ น่าสังเกตว่าชื่อเมืองสัตหีบมีอยู่อีกแห่งหนึ่งในเกาะสุมาตรา ..... (สุเรขา สุพรรณไพบูลย์, 2530)

แม้สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระบิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทย และปฐมเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย สมัยที่ยังดำรงพระชนม์อยู่ ได้ทรงเคยพบกับชนเผ่าชองที่อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรีในโอกาสที่เสด็จไปตรวจราชการ ว่าการสูญพันธุ์ของชนเผ่าชองนั้นน่าจะเกิดจากการถูกคนไทยกลืนชาติเช่นเดียวกับชนเผ่าโบราณอีกหลายเผ่าที่เคยอาศัยอยู่ในถิ่นนี้มาแต่ก่อนเก่าเชื่อว่าชาวระยองทุกวันนี้ในบางท้องถิ่น เช่นที่ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จะยังมีเชื้อสายของชนเผ่าชอง หลงเหลืออยู่บ้าง สังเกตได้จากรูปลักษณ์ที่มีคางเหลี่ยมหน้าตาแปลก ๆ ผิดแผกไปจากชาวพื้นเมืองโดยทั่วไป ทั้งนี้ก็เกิดจากการผสมวงศ์พงศ์พันธุ์กับเผ่าไทยซึ่งมีอิทธิพลเหนือกว่ามากนั่นเอง ในหนังสือ "**ชาติวงศ์วิทยาว่าด้วยชนชาติเผ่าต่าง ๆ ในประเทศไทย** ซึ่งนายแพทย์ เอ.คาร์ และพันตรี อีริค ไซเดนฟาเดน ได้ร่วมกันเขียนไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2473 ได้กล่าวถึงชนเผ่าชองไว้ว่าเป็นคนที่มีถิ่นฐานอยู่ในแถบเขาในจังหวัดจันทบุรีและใกล้เคียง สืบเชื้อสายมาจากชนเผ่าชองในเขมร เขมรเรียกชนเผ่าชองว่า "**ปอร์**" แต่คนชองเรียกตัวเองว่า "ตัมเร็จ" หรือ "สำแร" ภาษาพูดคล้ายคลึงกับภาษาเขมรอย่างไรก็ดี ชนเผ่าชองกับเขมรมีความแตกต่างกัน เรื่องรูปลักษณ์ขนาดของกะโหลกศรีษะและชนเผ่าชองมักจะมีเลือด นิกริโต (เงาะหรือเซมังในภาคใต้ของประเทศไทย) ผสมอยู่ประมาณร้อยละ 20 ทั้งนี้ คงจะได้ผสมกับนิกริโต ซึ่งตั้งหลักแหล่งอยู่ในบริเวณนี้มาก่อนนั่นเอง

ชนเผ่าชองจะต้องเป็นผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากส่วยหรือกุย ซึ่งอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยแน่นอน เพราะส่วยหรือกุยนี้เหมือนปอร์หรือสำแรและโกน ชนเผ่าชองในประเทศ กัมพูชา จากการสำรวจในครั้งนั้นได้ความว่าชนเผ่าชองเป็นตระกูลมอญ-เขมร ซึ่งผสมกับตระกูลเวดดิด-เมลาเนเซียน (weddid-Melanesian) (เวดิดนั้น นักมนุษย์วิทยาชาวเยอรมันผู้หนึ่งเชื่อว่ากุยทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นเวดดิด ซึ่งถูกเผ่าอินโดนีเซียและเขมรเข้ามาผสมด้วย*)* ชนเผ่าชอง ในจังหวัดจันทบุรีทำไร่กระวาน ซึ่งเป็นสินค้าที่มีชื่อเสียงของจังหวัด และทำไร่ข้าว เหมือนกันแต่ใช้วิธีเผาป่าเพื่อปลูกข้าว นี่คือเรื่องราวของชนเผ่าชองตามที่ท่านผู้รู้ชาวยุโรปซึ่งได้เข้ามารับราชการอยู่ในเมืองไทยได้ใช้ความอุตสาหะรวบรวมเรียบเรียงไว้ใน สมัยนานมาแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ทรงนิพนธ์เล่า ถึงเรื่องราวเกี่ยวกับชนเผ่าชองไว้ในเรื่อง "**ระยะทางเสด็จประพาสเมืองจันทบุรี**" เมื่อวันเสาร์ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 2 ปีชวด อัฐศก 1238 (พ.ศ. 2419) มีความตอนหนึ่งว่า "เร่วกระวานนั้นมีแถบป่าสีเซน ต่อเขตรแดนกับเมืองพระตบอง มีคนชาติหนึ่ง เรียกว่า **ชอง** อยู่ในแถบป่าสีเซน พูดภาษาหนึ่งต่างหาก แต่คล้าย ๆ กันกับเขมร ชอบลูกปัดแลของเหลือง เหมือนอย่างกะเหรี่ยงเมืองกาญจนบุรี เป็นกองส่วยเร่ว ส่วยกระวาน ขึ้นเมืองจันทบุรีกับไทยบ้าง ญวนบ้าง ไปเที่ยวเก็บตามเขาแลเนินที่ต่อเขตรแดนและป่าอื่น ๆ อีกมี คือ ป่าน้ำเขียว ป่าตะเคียนทอง แลป่าไพลขาว แต่เร่วกระวานนี้ พวกส่วยไปเก็บมาส่งครบจำนวน แล้วจึงได้ซื้อขาย มีน้อยไปมาก ฯ (สำเนาพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องระยะทางเสด็จประพาสเมืองจันทบุรี ณ วัน 7 ค่ำ ปีชวด อัฐศก 1238)

3. การตั้งถิ่นฐานของคนชอง

สำหรับสภาพชีวิตชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชองนั้น สังฆราชปาลเลกัวซ์ หรือฌัง-ปัปติสต์ ปาลเลกัวซ์ (Jean-Baptiste Pallegoix) ที่เดินทางเข้ามาสยามในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ได้เล่าไว้ในบันทึกเรื่อง “เล่าเรื่องกรุงสยาม” ของเขาไว้ดังนี้ :

ทางทิศเหนือของจังหวัดจันทบูรณ์กล่าวกันว่า มีภูเขาล้อมรอบเป็นวงกลมทีเดียว เป็นที่ตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยของชนเผ่าชอง ซึ่งรักษาเส้นทางเข้าออกตามช่องเขาทุกด้านไว้อย่างหวงแหน จะยอมให้บุคคลภายนอกเข้าไปได้ ก็แต่เฉพาะผู้ที่เคยติดต่อทำมาค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่คาดว่าจะไม่เป็นภัยแก่พวกเขาเท่านั้น พวกชองเคารพในตัวผู้เป็นหัวหน้าเผ่ามาก หัวหน้าเป็นผู้มีอำนาจเด็ดขาด สั่งให้ดำเนินตามกฎหมายและประเพณีโดยเคร่งครัด กฎหมายของเผ่าชองนี้กล่าวกันว่าเข้มงวดนัก แต่ไม่ค่อยมีการละเมิดเท่าใดเลย (ปาลเลกัวซ์, 2552: 53-54)

ในแง่ภูมิศาสตร์จังหวัดจันทบุรี สามารถแบ่งออกได้เป็นเขตพื้นที่ราบใกล้ชายฝั่งทะเล และเขตป่าเขาทางตอนในของจังหวัด ด้านทิศเหนือมีแนวเขาสอยดาวและเขาคิชฌกูฏ ทอดจากเหนือลงมาทางใต้ ทำให้พื้นที่ทางตอนในของจันทบุรีถูกออกแบ่งเป็น 2 ฝั่ง คือ ฝั่งตะวันตก ได้แก่ อำเภอแก่งหางแมวและอำเภอเขาคิชฌกูฏ ส่วนฝั่งตะวันออก ได้แก่ อำเภอสอยดาวและอำเภอโป่งน้ำร้อน โดยถิ่นที่อยู่ของชาวชองนั้นจะอยู่ในบริเวณที่ติดกับแนวภูเขา บริเวณนี้ นอกจากจะเป็นเขตป่าร้อนชื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์แล้วยังเป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำจันทบุรีด้วย

ผลจากการศึกษาค้นคว้ากลุ่มชาติพันธุ์ชองในปัจจุบันพบว่า ชนชาติพันธุ์ชอง มีการตั้งฐิ่นฐานอยู่ในจังหวัดจันทบุรี ตราด กาญจนบุรี ฉะเชิงเทรา และประเทศสาธารณรัฐกัมพูชา โดยในจังหวัดจันทบุรีนั้นมีชุมชนที่กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาชองตั้งถิ่นฐานอยู่ ประกอบด้วย

ลำดับที่	ชื่อหมู่บ้าน	หมู่ที่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด
1	บ้านลำพัง	1	ตะเคียนทอง	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี
2	บ้านตะเคียนทอง	2	ตะเคียนทอง	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี
3	บ้านตะเคียนทอง	3	ตะเคียนทอง	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี
4	บ้านตะเคียนทอง	4	ตะเคียนทอง	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี
5	บ้านตะเคียนทอง (ป่าชาก)	5	ตะเคียนทอง	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี
6	บ้านชำเคลาะห์	6	ตะเคียนทอง	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี
7	บ้านน้ำขุ่น	2	คลองพลู	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี
8	บ้านน้ำขุ่น	3	คลองพลู	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี
9	บ้านคลองพลู	4	คลองพลู	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี
10	บ้านคลองพลู	5	คลองพลู	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี
11	บ้านทุ่งกบิล	6	คลองพลู	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี
12	บ้านหลังเนิน	8	คลองพลู	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี
13	บ้านวังยายมุก	10	คลองพลู	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี
14	บ้านคลองใหญ่	1	จันทเขลม	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี
15	บ้านจันทเขลม	2	จันทเขลม	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี
16	บ้านแยกสะท้อน	5	จันทเขลม	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี
17	บ้านคลองตารอง	7	จันทเขลม	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี

18	บ้านจันตาแป๊ะ	8	จันทเขลม	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี
19	บ้านทุ่งสะพาน	1	ชากไทย	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี
20	บ้านทุ่งสะพาน	2	ชากไทย	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี
21	บ้านชากเมิก	4	ชากไทย	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี
22	บ้านดินแดง	1	พลวง	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี
23	บ้านปากพลวง	2	พลวง	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี
24	บ้านทุ่งตาอิน	3	พลวง	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี
25	บ้านพลวง	4	พลวง	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี
26	บ้านย่างตรง	5	พลวง	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี
27	บ้านพังคะแลง	9	พลวง	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี
28	บ้านกะทิง	10	พลวง	เขาคิชฌกูฏ	จันทบุรี

แผนที่การกระจายตัวหมู่บ้านชนเผ่าพื้นเมืองชอง ในพื้นที่อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

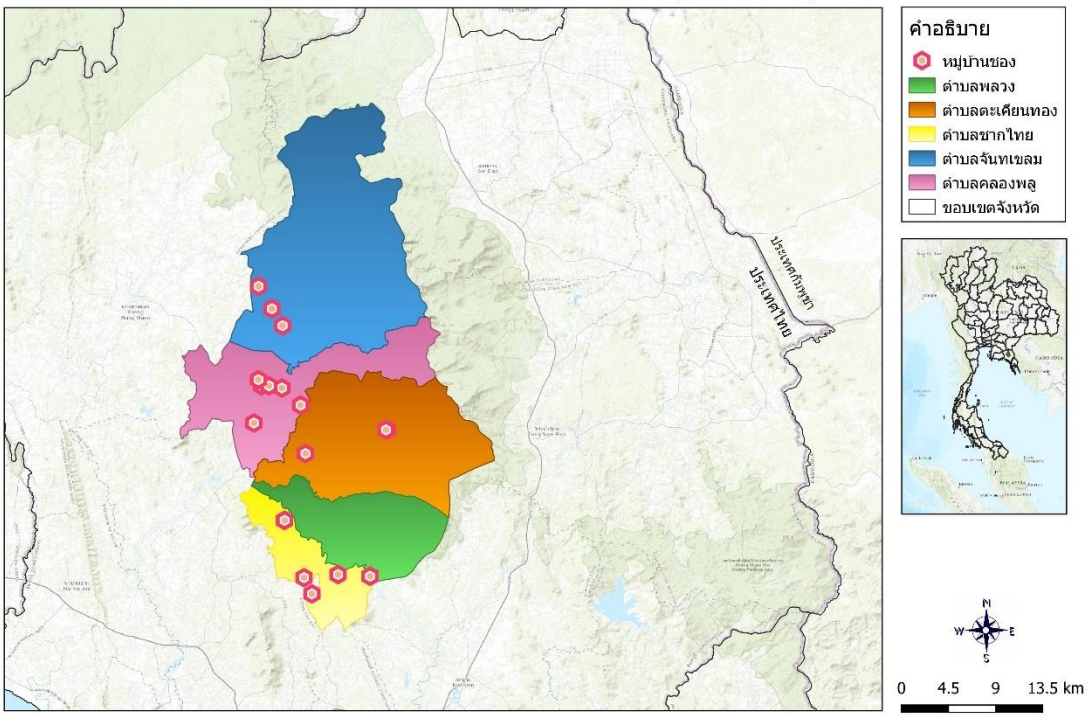

นอกจากนี้ ยังพบกลุ่มชาติพันธุ์ชองในจังหวัดจันทบุรี บ้านวังกะแพร อำเภอโป่งน้ำร้อน บ้านวังแซ้ม บ้านปึก และที่ตำบลปัถวี อำเภอมะขาม ในจังหวัดกาญจนบุรี ที่อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่บ้านท่าคาน อำเภอท่าตะเกียบ จังหวัดตราด ที่บ้านคลองแสง บ้านด่านชุมพล บ้านปะเดา บ้านทุ่งไก่ดัก ที่ประเทศกัมพูชา บ้านตูลกอเก๊าะ และบ้านเปรค 1

ชาวชองในตำบลตะเคียนทอง อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี นับว่ามีจำนวนประชากรมากที่สุดเท่าที่ได้ทำการสำรวจ ชาวชองบ้านตะเคียนทองนั้นมีตระกูลใหญ่ ๆ ในหมู่บ้านได้แก่ วรรณภักดี เต่าทอง เต่าเงิน ธรรมวิริยะ ฉัตรเงิน ฉัตรทอง ฯลฯ ต้นตระกูลวรรณภักดีนั้นกล่าวว่า ขุนภักดี เป็นต้นตระกูลจากหลักฐานบนใบเสมาวัดสุวรรณคีรีรามหรือวัดเขาน้อย

4. ลักษณะโครงสร้าง รูปร่างหน้าตา ลักษณะนิสัย

ลักษณะโครงสร้างร่างกายของชาวชอง โดยลักษณะรูปร่างหน้าตาอันเป็นลักษณะเฉพาะของชาวชอง คือ ผิวคล้ำ ดำแดง ผมหยักศกค่อนข้างหยิก รูปร่างล่ำสัน หน้าตาจะเป็นลักษณะที่เห็นได้ชัดเจน ซึ่งเป็นลักษณะที่แตกต่างไปจากเผ่าพันธุ์อื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ทางภาคตะวันออก แต่อย่างไรก็ตาม สัญลักษณ์อื่น ๆ ที่บ่งบอกและเป็นเครื่องบ่งชี้ชัดว่าเป็นคนชอง นอกจากรูปร่างหน้าตาแล้ว ก็คือ

ภาษา เพราะภาษาของชาวชอง จะมีสำเนียง คำพูด แตกต่างจากภาษาอื่น ๆ ที่ใช้พูดกันอยู่ในภาคตะวันออก เช่น ภาษาไทย ภาษาจีน ภาษาลาว ภาษาญวน ภาษาขมุ และภาษากุหล่า เป็นต้น อีกทั้งยังตั้งชื่อตามกลุ่มบุคคลเผ่านั้น ๆ คือ หมู่บ้านขอม หมู่บ้านลาว หมู่บ้านญวน และหมู่บ้านคนไทย (วังแซ้ม) และชื่อหมู่บ้านอีกหลาย ๆ แห่งที่มีชื่อเรียกเป็นภาษาชอง เช่น บ้านเส (ต็อง+เซ) บ้านหนองชิ่ม (หนอง+ชิ้ม) บ้านพลิ้ว (เพล้ว) บ้านตรอกนอง (กรอก+น่อง)

ท่าเดิน คนชองเวลาเดินจะยกส้นเท้าสูง เพราะความเคยชินจากการเดินป่า เวลาเข้าป่าจะเป็นการหาของป่า โค่นต้นไม้หรือล่าสัตว์ เวลาเดินจะต้องยกส้นเท้าสูง ๆ เพื่อป้องกันการสะดุดรากไม้และเสียงดังจากการเหยียบใบไม้แห้ง

สำหรับนิสัยของคนชองนั้นค่อนข้างเฉื่อยช้า ไม่ค่อยกระตือรือร้นสักเท่าใด เป็นคนเงียบ ไม่ค่อยกล้าแสดงออก มีน้ำใจดี โอบอ้อมอารีและซื่อสัตย์

5. ลักษณะสภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพหลักของชาวชองในสมัยโบราณ คือการล่องแพ การหาของป่ามาขายในเมือง การล่องแพคือการนำไม้ที่ได้ตัดมาจากป่านำมาทำเป็นแพซุง เช่น ไม้กันเกรา ไม้มะค่า ไม้ยางแดง ไม้ตะเคียน และไม้เนื้อแข็งชนิดอื่น ๆ ครื่องเทศ และสมุนไพรต่าง ๆ เช่น เร่ว ผลกระวาน สมอ เครื่องยาต่าง ๆ รวมทั้ง ยางไม้ ไม้กฤษณา น้ำมันยาง หวายชนิดต่าง ๆ เก็บรง ขี้ผึ้ง ชัน หนังสัตว์ เขาสัตว์ ซึ่งจะนำไปขายในตัวเมืองจันทบุรี โดยทางเกวียนและการล่องแพ แล้วซื้อสิ่งของที่ใช้ในการดำรงชีพกลับมา เช่น กะปิ เกลือ หอม กระเทียม น้ำอ้อย ด้าย ยาฉุน ตาปู ขวาน เลื่อยและพร้า กับสิ่งจำเป็นอื่น ๆ เอาไว้ใช้สอย

การประกอบอาชีพอีกอย่างหนึ่งของชาวชอง คือ การทำนาปลูกข้าว ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวชอง การทำนาจะปลูกเพียงเพื่อพอกินเท่านั้น ไม่ใช่เพื่อการค้าขายแต่อย่างใด จะทำกันใน 2 ลักษณะ คือ นาข้าวและนาไร่ โดยจะมีการลงแขกเอาแรงกัน ปัจจุบันชาวชองได้หันมายึดอาชีพการทำเกษตรมากขึ้นด้วยการปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น เงาะ ทุเรียน มังคุด ลำไย เป็นอาชีพหลักเพราะในปัจจุบันมีการแข่งและการแลกเปลี่ยนที่สูงขึ้น

ภาพที่ 1 การทำนาของชาวชองตำบลตะเคียนทอง
ที่มา: ภาพถ่ายของนายคำรณ วังศรี

6. สังคมและวัฒนธรรม

ลักษณะบ้านเรือน

ชาวชองเรียก “บ้าน” ที่เป็นที่อยู่อาศัยว่า “ต็อง” ซึ่งครอบคลุมลักษณะของเรือนแบบต่าง ๆ ทั้งแบบชองดั้งเดิมที่มีไม้ไผ่เป็นวัสดุหลัก และแบบร่วมสมัยที่ใช้ไม้และปูนแทนซึ่งเป็นบ้านที่ชาวชองปัจจุบันนิยมปลูกกัน บ้านเรือนลักษณะนี้มีทั้งแบบยกใต้ถุนสูงและแบบที่ปลูกติดดิน แต่ถึงแม้จะมีบ้านหลายแบบ บ้านของชาวชองก็มักจะประกอบไปด้วยพื้นที่ใช้สอยหลักสามส่วน ได้แก่ ส่วนเปิดโล่งหรือโถงของเรือน ส่วนครัวไฟ และส่วนห้องนอน

ภาพที่ 2 ลักษณะการสร้างบ้าน
ที่มา: ภาพถ่ายของนายคำรณ วังศรี

ในบ้านแบบชองดั้งเดิมหรือที่ชาวชองปัจจุบันนิยมเรียกว่า “ต็องชอง” หรือที่บางคนเรียกว่า “ขนำ” นั้นมีลักษณะเป็นเรือนเครื่องผูกชั้นเดียว ใต้ถุนสูง พื้นเรือนและฝาทำจากไม้ไผ่ทุบแผ่เรียงต่อกันอย่างที่เรียกว่า “ฟาก" มีเพียงเฉพาะส่วนโครงสร้าง เช่น เสา ที่ได้จากไม้ยืนต้น ส่วนวัสดุมุงหลังคาสมัยก่อนที่หาได้ในพื้นที่ แต่ปัจจุบันมีการใช้ตับใบจากซึ่งสะดวกมากกว่า บ้านชองแบบดั้งเดิมไม่ค่อยจะพบมากนักในทุกวันนี้เนื่องจาก

สภาพเศรษฐกิจที่ดีขึ้น ทำให้ชาวชองส่วนใหญ่ที่พอมีฐานะหันมาปลูกบ้านที่สะดวกสบายและคงทนถาวรกว่า ส่วนชาวชองที่ฐานะไม่ดีนักก็จำเป็นต้องสร้างบ้านแบบขนำเพื่อพักอาศัย อย่างไรก็ตาม แม้บ้านชองแบบดั้งเดิมจะค่อนข้างคับแคบ แต่ก็จะเห็นลักษณะของการแบ่งพื้นที่ใช้สอยเป็นสามส่วนได้อย่างชัดเจน โดยส่วนที่น่าสนใจที่สุด คือ ส่วนเปิดโล่งที่แบ่งเป็นชานพักต่อขึ้นจากบันได และส่วนที่เป็นชานเรือน พื้นที่ส่วนนี้ใช้เป็นทั้งที่พักผ่อนและรับรองแขก เนื่องจากชาวชองนั้นนิยมไปเยี่ยมเยียนและสังสรรค์สนทนากันยามว่าง และในบางครั้งก็จะดื่มสุราร่วมกันในระหว่างการพบปะกันอีกด้วย ดังนั้น “ชานเรือน” จึงเป็นที่ที่ถูกใช้สอยอยู่บ่อยครั้งในแต่ละวัน

การแต่งกาย

การแต่งกายอยู่บ้าน

ผู้หญิงจะนุ่งผ้าโจงกระเบน ใส่เสื้อแขนกระบอกหรือเสื้อก๊ัก ใช้ผ้าขาวม้าพาดบ่า สีของผ้าจะเป็นผ้าสีพื้น คือ สีน้ำเงิน คราม เขียว สีดำ สีกรมท่า หากไม่แต่งกายเช่นนี้มีความเชื่อว่า อาจจะเจ็บป่วยจนถึงตายได้ สวมผ้าถุง อาจมีเครื่องประดับ เช่น ต่างหู นอกจากนี้ยังนิยมสวมเครื่องรางของขลัง เช่น ด้ายขาว ปัจจุบันใส่เสื้อผ้าสีตามความนิยม วัยรุ่นสวมใส่กางเกงยีนส์ เสื้อยืดหรือเสื้อแขนยาวใส่เสื้อผ้าที่มีขายตามท้องตลาดและเลือกที่มีราคาถูก และไม่ได้เลือกว่าชอบเสื้อผ้าสีอะไร มีสีอะไรจะใส่ตามสีที่มี

ภาพที่ 3 การแต่งกายอยู่บ้านของผู้ชายชอง
ที่มา: ภาพสะสมของพระครูจันทวรากร (เพ็ชร พุทฺธสโร) อดีตเจ้าอาวาสวัดตะเคียนทอง

ผู้ชายจะนุ่งโจงกระเบน หากอยู่ที่บ้านมักจะไม่ใส่เสื้อ จะต้องมีผ้าขาวม้าพาดบ่า ไม่นิยมใส่เครื่องประดับ ปัจจุบันจะใส่กางเกงขาก๊วย ผ้าขาวม้าคาดเอวเพื่อให้คล่องตัวและสะดวกสบายต่อการทำงาน บางครั้งใส่เสื้อไม่ติดกระดุม

การแต่งกายไปทำบุญ หรือออกงาน

ผู้หญิงจะนุ่งผ้าโจงกระเบนหรือสวมผ้าถุง ใส่เสื้อก๊กคลุมทับด้วยเสื้อแขนกระบอกอีกชั้น ใช้ผ้าขาวม้าพาดบ่า สีของผ้าจะเป็นผ้าสีพื้นคือ สีน้ำเงิน คราม เขียว อาจมีเครื่องประดับ เช่น ต่างหู นอกจากนี้ยังนิยมสวมเครื่องรางของขลัง เช่น ด้ายขาว ปัจจุบันใส่เสื้อผ้าสีตามความนิยม

ภาพที่ 4 การแต่งกายอยู่บ้านของผู้หญิงชอง
ที่มา: ภาพสะสมของพระครูจันทวรากร (เพ็ชร พุทฺธสโร)

ผู้ชายจะนุ่งโจงกระเบน ใส่เสื้อแขนกระบอกหรือแขนยาว จะต้องมีผ้าขาวม้าพาดบ่า ปัจจุบันจะใส่กางเกงขาก๊วย ผ้าขาวม้าคาดเอว หรือตามความสะดวกสีสันหลากสี

การศึกษา

ภาพที่ 5 เด็กนักเรียนชาวชองรุ่นแรก ๆ เรียนที่วัดตะเคียนทอง
ที่มา: ภาพสะสมของพระครูจันทวรากร (เพ็ชร พุทฺธสโร) อดีตเจ้าอาวาสวัดตะเคียนทอง

แต่เดิมการศึกษาของสังคมชาวชอง ส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษานอกระบบ คือ ผู้ปกครองของเด็กหรือผู้นำหมู่บ้านจะเป็นผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การทำมาหากิน อบรมให้รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ปลูกฝังทัศนคติ นิสัย ความประพฤติที่สังคมได้กำหนดและอบรมให้รู้จักแนวทางการดำรงชีวิต การปฏิบัติตนเองในสังคม เด็กผู้ชายส่วนใหญ่จะไปเรียนที่วัด หัดอ่านให้ออกกับเขียนให้ได้เพียงเท่านั้น

เศรษฐกิจ

ในอดีต เขตที่อยู่อาศัยของชาวชองนี้เป็นแหล่งกำเนิดของพรรณไม้และเครื่องเทศที่มีราคา เช่น ไม้กฤษณา เร่วหอม และกระวาน เป็นต้น นอกจากนั้นยังเคยเป็นแหล่งผลิตน้ำมันยางจากธรรมชาติซึ่งนำไปใช้ในการเคลือบผิวไม้ หรือนำไปผสมกับชันเพื่อใช้ยาเรือ และยังนำเอาส่วนที่เป็นขี้โล้ (น้ำมันที่ปนกากตะกอน) ไปทำมัดไต้สำหรับจุดเป็นไฟส่องสว่างได้อีกด้วย แต่หลังจากที่รัฐบาลได้ให้อนุญาตให้มีการสัมปทานป่าไม้ประกอบกับการบุกเบิกที่ทำกินเพื่อสร้างเป็นสวนผลไม้และพื้นที่การเกษตรอื่น ๆ ทำให้สภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนชองที่เคยแวดล้อมด้วยป่าทึบกลับกลายเป็นแวดล้อมด้วยสวนผลไม้ สวนยางพารา และนา-ไร่ ยิ่งชุมชนที่อยู่ใกล้ตัวเมืองจันทบุรีเข้ามาเท่าไหร่ก็จะยิ่งมีลักษณะเป็นชุมชนเมืองมากยิ่งขึ้นเท่านั้น

ในสมัยก่อนแม้แต่พื้นที่ใกล้เคียงอย่างบ้านตะเคียนทองและบ้านคลองพลูซึ่งมีพื้นที่ป่ากั้นระยะทางห่างเพียงหนึ่งกิโลเมตรผู้คนก็ยังไม่ค่อยเดินทางไปมาหาสู่ ประชากรมีการทำไร่หมุนเวียนโดยทำกินในพื้นที่หนึ่งเพียงปีเดียว จากนั้นก็ปล่อยให้เป็น “ชาก” หรือที่รกร้างว่างเปล่า

การประกอบอาชีพ

การทำน้ำมันยาง

ในการทำน้ำมันยาง ผู้ทำจะต้องเดินทางเข้าไปในป่าที่มีต้นยาง จากนั้นใช้ “ขวานบูลู” ซึ่งเป็น ขวานคมแคบแบบดั้งเดิมของชาวชอง ขุดต้นยางให้เป็นโพรง แล้วนำใบไม้มาเผาเพื่อรมควันภายในโพรงนั้น จากนั้นจึงไปตักน้ำมันยางมารวมกันในบ่อเพื่อทำการกรองอีกครั้ง ซึ่งผลผลิตของน้ำมันยางที่ได้นั้น เป็นที่ต้องการของตลาดในเมืองจันทบุรี นอกจากนั้นกากที่เหลือจากการทำน้ำมันยางยังสามารถนำไปทำมัดไต้ขายได้อีกด้วย

การทำกระวาน

การทำสวนกระวานของชาวชองถือว่าเป็นภูมิปัญญาที่มีมานานกว่า ๓๐๐ ปี ปัจจุบันยังมีผู้ทำ สวนกระวานประมาณ ๔๐ ราย บนพื้นที่ประมาณ ๒,๐๐๐ ไร่ ส่วนใหญ่พบอยู่ในแถบอำเภอโป่งน้ำร้อน บริเวณเขาสอยดาวใต้เท่านั้น ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งผลิตกระวานอันเป็นทั้งเครื่องเทศและสมุนไพรที่สำคัญของประเทศที่ยังมีให้เห็นในปัจจุบัน ลักษณะทั่วไปของกระวาน เป็นพืชล้มลุกที่สามารถเจริญเติบโตได้ดีตามบริเวณภูเขาที่มีความชุ่มชื้น มีไม้ใหญ่ปกคลุม ลำต้นมีขนาดสูงใหญ่ อายุยืน สามารถให้ผลผลิตได้นับร้อยปี ส่วนผลและเมล็ด มีกลิ่นหอมคล้ายการบูร มีรสชาติเผ็ดร้อน นิยมใช้เป็นเครื่องเทศในการประกอบอาหาร เหง้าอ่อนสามารถดับกลิ่นคาวของเนื้อสัตว์ได้ นอกจากนี้ยังถือเป็นสมุนไพรมีฤทธิ์ขับลมและบำรุงธาตุ ยับยั้งการเจริญเติบโตของแบคทีเรีย แก้ลมจุกเสียดแน่นท้องได้อีกด้วย ปัจจุบันการทำสวนกระวานถือว่าสร้างรายได้ให้กับชาวสวนเป็นอย่างมาก สามารถขายได้ กิโลกรัมละ ๒๐๐ – ๒๕๐ บาท นอกจากนี้สวนกระวานยังกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แห่งหนึ่งของ จังหวัดจันทบุรี เนื่องจากเมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวมักมีผู้สนใจเดินทางมาชมวิถีการทำกระวานอีกด้วย

เครื่องดนตรี

สำหรับเครื่องดนตรีของชองในอดีตมีการร้องเล่นกันสด ๆ แล้วแต่ไหวพริบปฏิภาณของผู้เล่น มีกลองกรับ เป็นอุปกรณ์ให้จังหวะ เช่น การเล่นเพลงกระบอก ลำตัด รำหงษ์สงฟาง และในพิธีกรรมการเล่นผีหิ้ง ผีโรงแต่งงาน (กาตั๊ก) ส่วนการละเล่นสะบ้า ลูกข่างจะเล่นในช่วงตรุษสงกรานต์

ประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรมของคนชอง

ประเพณีการทำบุญส่งทุ่ง

การทำบุญส่งทุ่งนี้แต่ละหมู่บ้านจะเลือกทำเฉพาะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้าน 1 แห่ง เช่น ศาลเจ้าศาลาหมู่บ้าน เป็นต้น จะเลือกวันที่ดี แต่ไม่เกินเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ โดยมีข้อสังเกตว่ามักเลือกประกอบพิธีกรรมบริเวณสถานที่ที่บนหัวทุ่งหรือข้างบนก่อนแล้วทำส่งต่อมาจนกระทั่งถึงสถานที่ใกล้กับท้ายทุ่งเป็นแห่งสุดท้าย หรือป่าช้าเก่า (หนองเต่า)[1] พิธีทำบุญส่งทุ่งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงความกตัญญูกตเวทีแก่ภูตผีที่สิงสถิตตามต้นไม้ ผีทุ่ง ผีนา ที่ช่วยคุ้มครองรักษาให้ชาวบ้านอยู่ร่มเย็นเป็นสุขทำมาหากินเจริญงอกงาม ปราศจากภัยพิบัติทั้งปวง รวมทั้งสร้างความเป็นศิริมงคลและป้องกันสิ่งร้ายที่จะเข้ามาในหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามพิธีทำบุญส่งทุ่งนี้พบว่าทำกันเกือบทุกหมู่บ้านในอำเภอเขาคิชฌกูฏ และจังหวัดจันทบุรี ทั้งในชุมชนชาวไทยและชุมชนชาวชอง ศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี บันทึกไว้เมื่อ พ.ศ. 2501 ว่า เมื่อถึงเดือน 5 ชาวชองที่อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี จะทำ “บุญส่ง” เพื่อให้ผีนำเอาโรคภัยไข้เจ็บไปให้พ้นหมู่บ้าน ก่อนทำบุญส่ง 1 วัน จะมีพิธีเรียกว่า “เก็บข้าหลวง” วันนั้นจะมีชาย 4 คน แต่งกายด้วยผ้าสีแดง โพกศรีษะ สวมมงคล มือถืออาวุธ และพาน ชายทั้ง 4 นี้สมมติว่าชื่อ นายพุด นายซะ นายนะ นายโส ชายทั้งสี่คนนี้จะเข้าไปถามบ้านทุกหลัง จะพูดกับคนในบ้านว่า “ฉันมานานแล้ว มีอะไรขอกินบ้าง คนในบ้านก็จะตอบว่า “ดีแล้ว จะกินอะไรก็หยิบกินเอง” คนทั้ง 4 ก็หยิบกินกันตามชอบใจ ก่อนจะออกจากบ้านจะเอาไข่คลึงที่ขา แขน และหัวเข่าของเจ้าของบ้าน และจะผูกด้ายสายสิญจน์ไว้ที่ข้อมือเด็กอายุไม่เกิน 3 ขวบ แล้วคลึงลงไปที่ปลายเท้าบอกว่า “ไปละ ความเจ็บอย่าได้ ความไข้อย่ามี” นายพุด นายซะ นายนะ นายโส จะหาบของที่ไปได้มาจากบ้านทุกหลังใส่กระบุงจนเต็ม ทั้ง 4 คนไม่เข้าบ้าน คงค้างในป่า และช่วยกันทำเกวียน วันรุ่งขึ้นมีพิธีทำบุญที่ได้นัดหมาย ชาวบ้านก็จะมาประชุมกันเพื่อทำบุญ นายพุด นายซะ นายนะ นายโส ก็จะมาที่ทำบุญ ลากเกวียนมาด้วย เมื่อตักบาตรแล้ว ชาวบ้านก็จะช่วยกันเอาไม้มาทำแหลนและควายใส่ลงไปในเกวียนด้วย พวกที่มาทำบุญจะช่วยกันสาดข้าวสารไปยังคนทั้ง 4 ชาวบ้าน 4 คน จะยิงปืนกันคนละ4-5 นัด แล้วร้องว่า “โรคภัยไปเถิด ผีไปเถิด ขอให้ทุกคนเป็นสุข” นายพุด นายซะ นายนะ นายโส ก็ช่วยกันลากเกวียนเข้าป่าไป

“พิธีทำบุญส่งทุ่งด้วยความเชื่อที่ว่า การที่มนุษย์เกิดมาในโลกนี้ และมีอาการเจ็บไข้ได้ป่วย หรือมีอันเป็นไปต่างๆ นาๆ นั้นเป็นเพราะมียมฑูตจากยมโลกมาลงโทษมนุษย์ชีวิตความเป็นอยู่ใน แต่ละวันของมนุษย์จะมีเหล่ายมฑูตคอยสอดส่องดูแลอย่างใกล้ชิด ชะตาชีวิตล้วนขึ้นอยู่กับเหล่ายมฑูต ในรอบหนึ่งปีคณะของยมฑูตจะต้องเดินทางกลับยมโลกเพื่อรายงานบันทึก และผลัดเปลี่ยนให้ยมฑูตชุดใหม่ขึ้นมาทำหน้าที่ในโลกมนุษย์ต่อไปชาวชองทุกคนจะต้องทำบัญชีรายชื่อทรัพย์สินสิ่งมีชีวิตทั้งที่ตายแล้วและยังมีชีวิตอยู่มอบให้แก่คณะยมฑูตนำกลับไปด้วย เพื่อขอความคุ้มครองให้อยู่ดีมีสุขในปีต่อไปพร้อมทั้งมีการเสียภาษีเป็นเสบียงอาหารให้แก่เหล่าคณะยมฑูตที่เดินทางกลับยมโลกด้วย หลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าวทุก ๆ ปีลูกหลานชาวชองในจังหวัดจันทบุรี ระยองและตราดจะมีประเพณีสำคัญที่กระทำกันสืบเนื่องกันมานั่นคือพิธีทำบุญส่งทุ่งหากแต่ละท้องถิ่น

[1] หนองเต่า คือ สถานที่ ที่สุดท้ายที่จะมีพิธีการทำบุญส่งทุ่งโดยแต่ละสถานที่จะทำบุญกันก่อนแล้วส่งไปยังหนองเต่า ปัจจุบันหนองเต่า อยู่บริเวณข้างหลังโรงพยาบาลเขาคิชฌกูฏ เป็นป่าช้าฝังศพสมัยก่อน

ต่างก็มีเรื่องเล่า และรายละเอียดของการประกอบพิธีนี้แตกต่างกันไป พระสี เตชพโล กล่าวว่า “พิธีทำบุญส่งทุ่งคือ พิธีทำบุญส่งเสบียงอาหารให้แก่เหล่ายมฑูตที่ข้างทุ่งข้างทาง เพื่อให้ท่านเดินทาง ไปยมโลกอย่างมีความสุข ผู้คน ในโลกมนุษย์ก็จะได้มีความสุขด้วย” วันประกอบพิธีนั้นจะไม่กำหนดตายตัวในแต่ละปีแต่ละชุมชนจะนัดหมายกันเองโดยถือเอาวันพระหลังการเก็บเกี่ยวข้าวเป็นเกณฑ์ในคืนก่อนวัน พิธีทำบุญส่งทุ่ง “คานะพูน่ายคามูน” หรือคณะข้าหลวงอันประกอบด้วยคณะยมฑูตและเหล่าบริวารจะเดินไปบอกให้ทุกคนได้รู้ว่ายมฑูตจะกลับยมโลกแล้ว ใครมีเคราะห์กรรม อันใดให้บอกมาจะได้นำเคราะห์กรรมนั้นกลับไปโดยการนำไข่ไก่มาลูบไล้ตามร่างกายแขนขาเพื่อเรียกสิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากร่างกายยมฑูตก็จะขอให้แต่ละบ้านช่วยกันบริจาคเสบียงอาหารเพื่อใช้ในการเดินทางในครั้งนี้ด้วย ชาวบ้านก็จะนำพวกผักสด ปลา พริก เกลือ ข้าวสาร หมู เป็ด ไก่ ตามที่ตนอยู่บริจาคให้กับคณะของยมฑูตนี้ เหล่าบริวารของยมฑูต ก็จะหาบสิ่งของที่ได้รับบริจาคมานั้นนำไปยังบริเวณที่จะประกอบพิธีทำบุญ ซึ่งได้ตกลง กำหนดพื้นที่ในการประกอบพิธีกันไว้ล่วงหน้า ส่วนใหญ่จะเป็นบริเวณที่อยู่นอกหมู่บ้าน จากนั้นจะช่วยกันหุงหาอาหารและนอนพักค้างคืนกันที่นั่นสิ่งของที่ได้มานั้นห้ามนำไปใช้ในการอื่นและห้ามคณะของยมฑูตและเหล่าบริวารกลับไปนอนที่บ้านด้วยจนกว่า จะเสร็จพิธี เช้าวันรุ่งขึ้นชาวบ้านก็พร้อมใจกันนำเอาอาหารคาวหวานและสิ่งที่ขาดไม่ได้ในพิธีนี้นั่นคือข้าวหลามที่แต่ละบ้านแต่ละครอบครัวจะต้องเผาเองนำมาร่วมในพิธีนี้โดย นิมนต์ให้พระ สงฆ์ประกอบพิธีทางพุทธศาสนา เสร็จสิ้นพิธีสงฆ์แล้วก็จะรับประทานอาหารร่วมกันหลังจากนั้นทุกคนก็ร่วมใจกันทำพิธีส่งยมฑูต ในการประกอบพิธีคณะข้าหลวงจะนำ ใบไม้มา ทำเกวียนจำลองเป็นพาหนะในการเดินทางชาวบ้านจะนำอาหารที่ได้แบ่งไว้มามอบให้และนำรายชื่อสรรพสิ่งของแต่ละบ้านมามอบให้พร้อมทั้งกล่าวว่าขอให้ท่านยมฑูตนำความ ทุกข์ความยากทั้งหลายกลับไปด้วยขอให้ทุกคนมีแต่ความสุขความเจริญ หลังจากนั้นจึงมารับพรจากพระสงฆ์กรวดน้ำแผ่เมตตา เมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรม แล้วอาจมีมหรสพ เช่น การเล่นละครชาตรี หรือมีการแข่งขันกีฬา สันทนาการต่างๆ เป็นการเฉลิมฉลองประเพณีพิธีกรรมนี้ นอกจากนั้นยังมีประเพณีการเล่นผีหิ้ง และประเพณีการเล่นผีโรง

ปัจจุบันนี้ประเพณีการทำบุญส่งทุ่งยังมีขั้นตอนบางอย่างหายไปในแต่ละพื้นที่ เช่น การเดินข้าหลวงเป็นต้น แต่ปัจจุบันได้มีการลัดขั้นตอนมากขึ้นวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมได้หายไปตามกาลเวลา ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายยิ่งนักเพราะบรรพบุรุษได้คิดและกำหนดสิ่งต่างๆ เหล่านี้ เพื่อเอาไว้สอนลูกหลานที่เป็นปริศนาน่าคิดกับวัฒนธรรม

ภาพที่ 6 พิธีการเดินข้าหลวง ก่อนทำบุญในเช้าวันรุ่งขึ้น

ที่มา: ภาพสะสมของนายคำรณ วังศรี

ภาพที่ 7 พิธีการทำบุญส่งทุ่ง
ที่มา: ภาพสะสมของนายคำรณ วังศรี

การแต่งงาน

ชาวชองผู้มีฐานะดี เมื่อจะแต่งงานลูกชายหรือลูกสาวมักจะจัดพิธีแต่งงานพิธีใหญ่ซึ่งพิธีต่าง ๆ จะคล้ายกับพิธีเล็ก แตกต่างกันแต่พิธีใหญ่จะมีการเล่นชนวัว ชนควาย ในระหว่างพิธีด้วย การชนวัว ชนควายเป็นการเล่นที่ครึกครื้นมาก กระทำสืบต่อกันมาจนเป็นประเพณี ในระหว่างพิธีแต่งงานของบ่าวสาว จะมีคนสวมเขาวัว หรือเขาควายที่ศีรษะทำลักษณะคล้ายเหมือนอย่างวัวหรือควาย ซึ่งจะมีหลายคนด้วยกัน เที่ยวขวิดสิ่งของต่าง ๆ หรือขวิดกันเองตามใจชอบ ถ้าเจ้าของกลัวสิ่งของตัวเองจะเสียหาย ต้องนำของมาไถ่ ของที่ไถ่นี้อาจจะเป็นเหล้า ขนม หรือเงิน

ความเป็นมาของพิธีแต่งงานใหญ่นี่กล่าวกันว่า เกิดจากเด็กเลี้ยงวัว เลี้ยงควาย เมื่อนำวัว นำควายไปเลี้ยงด้วยกัน มักเล่นกันตามประสาเด็ก ๆ การเล่นสนุกของเด็กอย่างหนึ่ง คือ การเล่นแต่งงาน เด็กจะเล่นกันตามที่ตนได้เห็นมา และเพื่อความสนุกยิ่งขึ้น จะมีเด็กอีกจำนวนหนึ่งเล่นควายขวิดกันอยู่รอบ ๆ พิธีแต่งงาน พิธีนี้จึงเป็นพิธีใหญ่ ซึ่งถือกันว่ามีต้นกำเนิดมาจากเด็กเลี้ยงวัว เลี้ยงควาย

การแต่งงานพิธีใหญ่นั้นเริ่มจากบ้านเจ้าบ่าว หลังจากเตรียมพิธี พร้อมทั้งเครื่องขันหมาก ก่อนจะยกขบวนไปบ้านเจ้าสาว ต้องจุดธูปเทียนบอกผีบรรพบุรุษของตนเสียก่อน แล้วจึงเริ่มออกจากบ้าน เจ้าบ่าวจะต้องมีผ้าขาวคลุม โดยมีผู้ถือมุมผ้าสี่คนทางบ้านเจ้าสาวต้องเตรียมต้อนรับ และก่อนที่เจ้าบ่าวมาถึงจะมีการชนวัวชนควาย โดยผู้ที่สวมเขาวัว เขาควาย เป็นผู้ที่ชนกัน อาจจะมีการขวิดสิ่งของต่าง ๆ เป็นที่สนุกสนาน (กล่าวกันว่าหากใครโดนผู้ที่สวมเขาวัว เขาควายขวิดถือว่าบุคคลนั้นโชคไม่ดีหรือดวงไม่ดี จะต้องนำเงินไปให้แก่ผู้ที่ขวิด และไปสระน้ำมนต์จากนายฤกษ์ในพิธี แต่ถ้าหากผู้ที่สวมเขาวัว เขาควาย ถูกคนที่มาร่วมงานแย่งชิง

เขาวัว เขาควาย ที่ตนสวมก็จะต้องนำเงินไปไถ่เขาวัว เขาควาย เหล่านั้นมาเช่นกัน) เมื่อขบวนเจ้าบ่าวมาถึงจึงหยุด ฝ่ายเจ้าสาวจะจัดคนไปรับเครื่องขันหมาก และแห่เจ้าสาวลงมา ให้เจ้าสาวล้างเท้าให้เจ้าบ่าว เสร็จแล้วจะมีเด็กซึ่งเป็นเด็กที่มีพ่อแม่พี่น้องที่ยังไม่มีใครตาย เด็กคนนี้จะจูงเจ้าบ่าวขึ้นมา เจ้าบ่าวเจ้าสาวจะมานั่งยังที่ที่เตรียมไว้สำหรับพิธี จากนั้นจึงเริ่มทำพิธีโดยการไหว้ผีก่อน เครื่องไหว้มีกับข้าวหนึ่งสำรับ หมอทำพิธีจะว่าบทชุมนุมเทวดา ไหว้บายศรี และเอาผ้าขาวคลุมศีรษะเจ้าบ่าวเจ้าสาว เสกคาถาเอาหมากพลู วางศีรษะเจ้าบ่าว คนที่สวมเขาวัวเขาควาย จะเริ่มขวิดกันอยู่รอบ ๆ พิธี เมื่อเอาหมากพลูมาวางเรียบร้อยแล้วจะมีพิธีโค่นตะเคียน ในที่นี้คือ เชงเลง ซึ่งอยู่ในกระบุงข้าวเปลือก โค่นโดยใช้ขวานปูลู รำไปรอบ ๆ พิธี เล่นครบหนึ่งรอบ จะโค่นครั้งหนึ่ง จนครบสามรอบ พิธีการโค่นต้นตะเคียนนี้ เพื่อแสดงว่าต่อไปเจ้าบ่าวจะเป็นคนขยันขันแข็ง อดทนในการทำมาหากิน เสร็จจากการโค่นต้นตะเคียนจะถึงพิธีไก่ขัน หมอทำพิธีจะตีปีกเดินไปรอบ ๆ รอบที่หนึ่งขันเป็นไก่พันสาม รอบที่สองขันเป็นไก่ชน รอบที่สามไก่แจ้ การขันไก่แสดงว่าต่อไปเจ้าบ่าวเจ้าสาวจะไม่เกียจคร้าน ตื่นนอนแต่เช้า ขันไก่เสร็จแล้วหมอจะเป่าหูให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวแล้วจับหัวโขกกัน ทำอย่างนี้สามครั้ง เพื่อเป็นการเตือนไม่ให้คนดื้อดึง จะต้องเชื่อฟังกันและกัน แล้วหมอจะดื่มเหล้าในกระปุก ลงคาถาอาคมที่เหล้า ส่งให้เจ้าบ่าว เจ้าสาวดื่มคนละครั้ง โดยผลัดกันป้อน ต่อไปจะเป็นพิธีทำขวัญให้ศีลให้พร บรรดาญาติพี่น้องของทั้งสองฝ่าย จะนำด้ายแดงมาผูกที่ข้อมือเจ้าบ่าว เจ้าสาว และกล่าวคำอวยพร อาจจะมีการทำขวัญโดยให้เงินบ้าง เมื่อครบทุกคนแล้ว เป็นอันเสร็จพิธีแต่งงาน

หลังจากเสร็จพิธีแต่งงานแล้ว เจ้าบ่าว เจ้าสาวต้องไหว้เถ้าแก่ทั้งสองฝ่าย เครื่องไหว้ ได้แก่ เนื้อหมู ไหว้หมอที่ทำพิธีใช้ขาหมูเป็นเครื่องไหว้ แล้วส่งตัวเจ้าบ่าวเจ้าสาวเข้าหอ เป็นอันเสร็จพิธีแต่งงาน

อุปกรณ์ในพิธี (กาตั๊ก)[2] แต่งงานใหญ่

กระบุง (โคเช่อ) ข้าวเปลือก (ต้องเป็นข้าวพันธุ์) กระปุกกระเทียมดองใส่น้ำกระแช่ (ส่าเหล้า) กระปุก เหล้า (ทากกระซ้อง) 1 กระปุก ถั่ว งา แหวน กำไลข้อเท้า (กอง) ลูกปัด (กะน่าง) เคียวเกี่ยวข้าว 1 อัน ตะกร้อ (กระซอ) สัญลักษณ์ นก กา ปลา ที่ทำจากใบมะพร้าว ขวานปูลู ข้าวปลายำ ขนม เหล้า 1 ขวด ไก่เป็น 1 ตัว ไก่ตาย 1 ตัว บายศรีปากชาม กระโดลิง อาหารคาวหวาน เหล้า ข้าวเหนียวแดง กาละแม ต้นกล้วย 1 คู่ ต้นอ้อย 1 คู่ ผ้าแดง ผ้าขาว ดอกไม้ธูปเทียน นอกจากนี้ยังมีอุปกรณ์ประกอบพิธีอีกจำนวนหนึ่ง อาทิเช่น เขาวัวกระทิง ช้าง ม้า กระดึง โทน ขันหมาก 4 ใบ และเครื่องประกอบขันหมากจำนวนมากน้อยขึ้นอยู่กับฐานะคู่บ่าวสาว

ปัจจุบันการแต่งงานชองแบบกาตั๊กนั้น ได้เริ่มสูญหายไปเนื่องจากการแต่งงานนอกหมู่บ้านของหนุ่มสาวหรือรับเอาวัฒนธรรมบางอย่างเข้ามา เพราะการแต่งงานแบบชองนั้นพิธีการต่าง ๆ นานพอสมควร และการเล่นกาตั๊กนั้นจะเล่นเฉพาะตระกูลที่นับถือสืบต่อกันมาเท่านั้น หากไม่ทำพิธีกาตั๊ก ก็มีความเชื่อว่าผีจะมากินลูกกินหลาน ทำให้เจ็บไข้ได้ป่วย หรือมีเหตุให้ต้องมีอาการเหล่านั้น

[2] กาตั๊ก คำ ๆ นี้ น่าจะมาจากรากศัพท์ของภาษากัมพูชา คำว่า “กา” ในภาษากัมพูชา แปลว่า พิธีแต่งงาน ส่วนคำว่าตั๊กนั้นในภาษาชองแปลว่าใหญ่ เมื่อรวมกันแล้วจึงแปลว่าการแต่งงานใหญ่นั่นเอง

ภาพที่ 8 พิธีการแต่งงานพิธีใหญ่ (กาตั๊ก)
ที่มา: ภาพสะสมของนายคำรณ วังศรี

การเล่นผีหิ้ง

การเล่นผีหิ้งของชาวชอง เกิดจากความเชื่อที่ว่า เมื่อบรรพบุรุษหรือญาติพี่น้องที่เสียชีวิตไปแล้ว ก็สามารถที่จะติดต่อสื่อสารกันได้ ทั้งนี้ก็เพื่อการไต่ถามทุกข์สุข ทั้งของคนเป็นและคนตาย นอกจากนี้ยังมีความเชื่อกันว่าหากชาวชองครอบครัวหรือตระกูลใดที่มีการเล่นผีหิ้งเป็นประจำทุกปีแล้ว จะทำให้เกิดความร่ำรวย มีความสุข ดังในอดีตชาวชองจึงได้มีการนำผีหิ้งมาเล่นกัน

การเล่นผีหิ้ง ก่อนเล่นต้องเตรียมสถานที่ไว้พอสมควร บ้านต้องกว้างสามารถบรรจุญาติพี่น้องได้อย่างน้อยห้าสิบหรืออาจถึงหนึ่งร้อยคน มีหิ้งเหมือนหิ้งพระโบราณ กว้างประมาณหกสิบเซ็นติเมตร ยาวประมาณเจ็ดสิบเซ็นติเมตร สองข้างหิ้งต่อไม้ออกไปเหมือนกับงาช้าง เพื่อใช้แขวนสิ่งของได้ บนหิ้งจะมีขนมต้ม ขนมเทียน ขนมอื่น ๆ มากมาย มีเหล้ายา ปลาปิ้ง ไก่ หมู เป็ด ครบถ้วน มีรูปช้าง รูปม้า แขวนให้เรียบร้อย คนทรงผี ต้องเป็นผู้หญิงในตระกูลนั้น แต่งตัวนุ่งโจงกระเบนใส่เสื้อแขนกระบอก มีผ้าพาดเฉียงที่ไหล่ใช้ด้ายสีขาวเคียนรอบหัว ปักแซมด้วยดอกไม้รอบหัว ในมือถือจั่นหมาก โยงด้ายสีขาวลงมาจากหิ้ง นั่งพับเพียบ มีอาจารย์กำกับ หรือครูหมอผีเป็นผู้เชิญ สามารถเชิญผีได้ปีละหนึ่งครั้ง ครั้งละสิบสองผีหรือสิบสองครูเท่านั้น

ดนตรีประกอบ มีโทน กรับ ฉิ่ง ตีเป็นจังหวะ เช่นจังหวะ ปะ โท้น ๆ โท้น ปะ โท้น ๆ เป็นต้น

เพลงเชิญผีหิ้ง มีดังนี้

“เชิญเอ๋ยเชิญลง เชิญเจ้าทุกองค์เทวาดาล องค์ใดที่ศักดิ์สิทธิ์ ให้เนรมิตท่านลงมา ลงมาจะกินเอ๋ยเป็ดเสด็จลงมาจะกินไก่ ลงมาตระเว็ดเอ๋ยม้อย ให้ห้อยลงมาตระเว็ดใหญ่ ลงมาอยู่ริงเอ๋ยริง ให้วิ่งลงมาอยู่ไร่ ลงมาตามเทียนเอ๋ยหลัก ให้ปักลงมาตามเทียนชัย เร็ว ๆ เถิดหนาพ่อเอ๋ยแม่เอ๋ย เร็ว ๆ สักหน่อยว่า ขนมนมเนยก็แต่งไว้องค์นี้จะขึ้นเอ๋ยไป องค์ไหนจะลงมา หน่วงหนักชักช้าไม่ว่ากะไร ระทวยแม่เอ๋ยระทอดเหมือนดังยอดแพงพวย เขาก็รำก็รำเอ๋ยด้วย ไม่งามไม่งามไม่รู้เลย ลุกขึ้นจะนุ่งเอ๋ยผ้า ลุกขึ้นจะทาน้ำมัน แป้งกระแจะจันท์แม่เอ๋ย น้ำมันเฉลิมน้ำมันแป้งทา”

เพลงส่งผี เมื่อผีหิ้งเข้าครบทั้งสิบสองครูแล้ว สุดท้ายของการเล่น คือการส่งผี

“ส่งเอ๋ยมาส่งเจ้า ไปถึงต้นกระเบาใบดก ส่งไปให้พ้นป่ารก ไปถึงต้นตะบกตะแบกใหญ่”

จะขอกล่าวถึงในขณะการเล่นผีหิ้ง เมื่อครูหมอเชิญผีเข้าแล้ว คนทรงผีก็จะลุกขึ้นเต้นรำเป็นจังหวะ ยืนขึ้นขนมนมเนย กินหมูเห็ดเป็ดไก่ ดื่มเหล้าที่อยู่บนหิ้งจนอิ่ม หรือกินนานพอสมควร แล้วล้มตัวลงบนตักของครูหมอผี ครูหมอจะใช้คาถาเป่ากระหม่อม ใช้ข้าวสารเสก คนทรงจะลุกขึ้นนั่งพูดจาถามไถ่สารทุกข์สุขดิบได้ ถามชื่อเสียงเรียงนาม ผีตาอะไร ผียายอะไร เมื่อตายไปแล้วมีความเป็นอยู่อย่างไร รับทุกข์ขนาดไหน สบายก็บอกว่าสบาย ไม่สบายเขาก็บอกว่าไม่สบาย รับโทษทัณฑ์อย่างไรเขาก็จะบอกมา

ถ้าเป็นผีพ่อ ผีแม่ เมื่อเห็นลูก ๆ มา เขาจะเรียกลูก ๆ ไปกอดไปรัด แล้วสั่งสอนให้ลูกหลานขยันหมั่นทำมาหากิน อย่าไปทำความชั่ว ถ้าทำชั่วแล้วตายไปจะลำบาก เช่น ลักขโมยสิ่งของผู้อื่น ตายไปแล้วถูกยมบาลลงโทษตัดมือตัดเท้าหนแล้วหนเล่าไม่รู้จักจบจักสิ้น

ผีตนที่หนึ่งออก ผีตนที่สองเข้า เรียงต่อไปจนครบทั้งสิบสองผี หรือสิบสองครู ผีแต่ละตน กริยาท่าทางไม่เหมือนกัน ถ้าเป็นผีผู้หญิง กริยาท่าทางจะกระมิดกระเมี้ยนเรียบร้อยคล้ายผู้หญิง แต่ถ้าเป็นผีผู้ชาย กริยาท่าทางจะขึงขังดุจผู้ชาย ในอดีตเป็นคนเช่นไร เมื่อตายไปก็จะแสดงออกเช่นนั้น คนเคยเรียบร้อยเมื่อมาเข้าผีหิ้งก็จะเรียบร้อย คนเคยพูดจาไพเราะ คนเคยพูดจาโผงผางเป็นนักเลง พอมาเข้าผีหิ้งก็จะพูดโผงผางเป็นนักเลงดังเดิม คนชอบกินเหล้าพอมาเข้าผีหิ้งก็จะฉวยขวดเหล้าดื่มหมดเป็นขวด ๆ เลยทีเดียว แต่ก็น่าแปลก คนทรงผีนั้นกินหมดทั้งเหล้ายาปลาปิ้ง หมูเห็ดเป็ดไก่ ขนมนมเนย กินเต็มที่แทบหมดทั้งหิ้ง คนกินขนาดนี้น่าจะอิ่มน่าจะเมามาย พอผีออกไปหมดแล้ว กลับหิวข้าวทันที ไม่อิ่ม ไม่เมาตรงนี้น่าคิดมาก

กำหนดการเล่นผีหิ้ง มักจะกำหนดเล่นกันยามกลางคืน ตั้งแต่เดือนห้าถึงเดือนหกของทุกปี บ้านที่มีผีหิ้งอยู่ เมื่อกำหนดวันเล่นแล้ว จะเริ่มส่งข่าวไปตามบ้านพี่น้องที่อยู่ไกล จะบอกข่าวถึงกันทุกคน คนที่อยู่ไกลจะเอาข้าวสารอาหารแห้งติดตัวไปด้วย เอาไปรวมกันที่บ้านเจ้าภาพ จัดงาน มีการหุงหากินอาหารร่วมกันหนึ่งวัน เหมือนวันรวมญาติปีละหนึ่งครั้งนับว่าเป็นประเพณีอันดีงามของชาวชอง เพราะญาติที่อยู่ไกลแสนไกลก็จะต้องบอกกล่าวถึงกันหมด อย่างน้อยครอบครัวหนึ่งต้องมีตัวแทนมาหนึ่งคนเสมอ ถ้าครอบครัวหรือญาติคนไหนที่ไม่มา ผีญาติที่เข้าทรงนั้นจะถามหา ถ้าไม่พบจะถูกด่าทอทันที นี่เป็นความคิดนโยบายอันดีงามของชาวชองที่จะไม่ลืมญาติพี่น้อง

ภาพที่ 9 พิธีการเล่นผีหิ้งของชาวชอง
ที่มา: ภาพสะสมของนายคำรณ วังศรี ถ่าย ณ บ้าน นายโป ก้อนเงิน

การละเล่นพื้นบ้านของชาวชอง คือการเล่นสะบ้า นิยมเล่นในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ลูกสะบ้าหรือบันไดลิงนี้ชาวปอร์เก็บได้จากป่าหรือตามลำคลอง มีลักษณะทรงรีแบนความกว้างของรัศมีประมาณ 2 - 3.5 เซนติเมตร สามารถนำมาทำเป็นยารักษาโรคได้โดยการนำมาจุ่มลงในน้ำมัน แล้วนำมาคลึงบริเวณที่มีอาการปวดเมื่อย เช่น หัวไหล่ หัวเข่า เป็นต้น การเล่นเป็นเกมส์กีฬานั้นจะเริ่มจากการแบ่งข้างเป็น 2 ฝ่าย ระยะห่างทั้ง 2 ฝ่ายห่างกันประมาณ 3 - 5 เมตร หรือขึ้นอยู่กับการตกลงกัน จะใช้ลูกตั้งฝ่ายละ 3 ลูก (บางครั้งอาจจะใช้ลูกตั้ง 5 ลูก) ลูกที่อยู่ด้านหน้าสุดให้หันหน้าตรงไปที่ผู้เล่นอีกฝ่าย อีก 2 ลูกที่เหลือให้ตั้งหันหน้าออกข้างลำตัว โดยผู้เล่นที่โยนก่อนจะต้องโยนให้ถูกลูกหน้าก่อน ถ้าโยนถูกลูกข้างก่อนเรียกว่า จ่า (คือ การฟาล์ว) อีกฝ่ายหนึ่งจึงจะเริ่มทำการเล่นต่อถ้าถูกลูกตั้งล้มทั้งหมดโดยไม่จ่า ถือว่าฝ่ายนั้นเป็นผู้ชนะ

ภาพที่ 10 ภาพการจัดการแข่งขันกีฬาสะบ้าดีดวันสงกรานต์วัดตะเคียนทอง
ที่มา: ภาพถ่ายสะสม นายคำรณ วังศรี 18 เมษายน 2553

การดูแลสุขภาพและการรักษาโรค

การแพทย์พื้นบ้านเป็นวิธีการรักษาโรคของชุมชน ที่ได้สั่งสมมาจากบรรพบุรุษ มีความหลากหลายแตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกันกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นระบบการแพทย์ที่มีบทบาทในการดูแลรักษาสุขภาพแบบองค์รวม

ภูมิปัญญาการรักษาโรคแบบชอง คนชองมีความผูกพันกับป่า จึงมีความเชี่ยวชาญอย่างมากด้านสมุนไพรในการรักษาโรค ประกอบกับคนชองมีความเชื่อเรื่องผี จึงมีภูมิปัญญาด้านการรักษาโรค ได้แก่ การรักษาโรคด้วยสมุนไพร การรักษาโรคด้วยเวทย์มนตร์คาถา เป็นต้น ดังนั้นหมอพื้นบ้านและผู้สืบทอดภูมิปัญญาจึงมีบทบาทในการรักษาโรคแบบชอง ดังเช่น

การรักษาโรคมะเร็ง เบาหวาน งูสวัด

วิธีการรักษา

โรคมะเร็ง จะใช้น้ำมนต์ในการดับพิษก่อนแล้วจึงใช้ยาสมุนไพรนำไปต้มทาน 3 เวลาก่อนอาหาร ตัวยาจะมีรสฝาดเฝื่อนตัวยาที่สำคัญคือ หัวร้อยรู ข่อย ไทร ขลุ่ย หาได้จากเขาตะเคียนทองโดยจะคิดในราคาหม้อละ 200 บาท โดยต้องได้รับการยืนยันจากหมอโรงพยาบาลว่าเป็นแน่นอน ข้อห้ามของผู้ป่วย คือ ห้ามทานปลาที่มี

เงี่ยง (ปลาดุก ปลากด ปลาหมอ ปลานิล) ไข่ เนื้อไก่ มะระ คะน้า ข้าวโพด สับปะรด ของหมักดอง ข้าวเหนียว ปลาร้า หน่อไม้และเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์

งูสวัด จะใช้หมาก 3 คำ พ่นบริเวณที่เป็นพร้อมทั้งใช้คาถากำกับ และใช้ยาทา โดยนำต้นหมอยแม่ม่าย (เถาว์นาคราช) ฝนกับน้ำซาวข้าวจะใช้กินและทา (ซึ่งข้าวแช่น้ำซาวข้าวจะช่วยให้เย็นดับพิษร้อนจากงูสวัด) จะมีค่าครู 12 บาท เหล้า 1 ขวด เมื่อรักษาหายแล้วก็ให้ไปทำบุญถวายสังฆทานเพื่อให้ครูบาอาจารย์และเจ้ากรรมนายเวรของคนไข้ ในขณะทำบุญให้ระบุชื่อด้วยแล้วกรวดน้ำให้เจ้ากรรมนายเวร ข้อห้ามคือ ห้ามทานหน่อไม้ กบ ปลาไหล ไข่

การรักษาโรค ต่อกระดูก บีบเส้น

วิธีการรักษา

ต่อกระดูก ก่อนเรียนหมอกระดูก แขนจะต้องหัก หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของร่างกายจะต้องหักก่อนและครูต้องรักษาลูกศิษย์ด้วย การให้วิชาจะให้ไม่หมด ซึ่งมีของไหว้ครูเจ้าจีน ในช่วงเดือน 3 ดังนี้ หัวหมู 6 หัว ไก่ 1 ตัว เหล้า 2 ขวด ขนมไหว้ครู ขนมต้มขาว-แดง ในการรักษาผู้ป่วยนั้นนางเสงี่ยมจะใช้ น้ำมันมะพร้าวหรือน้ำมันงาก็ได้แล้วนำไปทาตรงบริเวณที่มีกระดูกเคลื่อนหรือแตกโดยจะใช้คาถาเป่ากำกับด้วยจะใช้เวลาในการรักษา 3 ค่ำด้วยกัน

ภาพที่ 11 ภาพต่อกระดูกและอุปกรณ์ที่ใช้ในการรักษา
ที่มา: ภาพถ่ายสะสม นายคำรณ วังศรี

การรักษาโรคตานขโมย

วิธีการรักษา

โรคตาลขโมย พบในเด็ก คนไข้จะมีลักษณะ ทานอาหารไม่ค่อยได้ นอนไม่หลับ ถ้าเป็นหนักอุจจาระจะมีสีขาวมีสาเหตุจากการรับประทานอาหารผิดสำแดงทานอาหารไม่ครบ 5 หมู่ ชอบทานขนมมากเกินไปหรืออาจจะมีแผลแฉะที่หัวหรือตามตัว ซึ่งลุงเกษมได้เรียนรู้จากบิดา โดยจะใช้สมุนไพรนำมาต้มกินจนจืด ได้แก่ ตานเสี้ยน ตาลจุก ตาลหม่อน ตานซ่าน ตูดหมู ตูดหมา ใบมะนาว 108 ใบ กระเพราแดง กระเพราขาว ขมิ้นอ้อย หมากผู้ หมากเมีย ใบเงิน ใบทอง รากหมาก รากมะพร้าว กาบตาลโตนด หัวคลุ้ม หัวคล้าอย่างละหยิบมือ

ภาพที่ 12 ภาพสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคตานขโมย
ที่มา: ภาพถ่ายสะสม นายคำรณ วังศรี

การรักษาโรค กวาดบุ้ง กวาดซาง

วิธีการรักษา

กวาดบุ้ง โดยจะต้องมีค่าครู 12 บาท กล้วย 1 หวี ชัน เคียวเกี่ยวข้าว การรักษานั้นนางจงบอกว่าจะต้องท่องนะโม 3 จบก่อน ถ้าดับพิษจะต้องมีเหล้า 1 ขวด เมื่อท่องนะโมจบก็จะใช้เคียวเกี่ยวข้าวตักชันที่วางไว้บนพานหรือจานกวาดลงไปที่มือหรือเท้าที่บวมซึ่งจะต้องมากวาด 3 ค่ำด้วยกัน ในขณะที่กวาดบุ้งนั้นนางจงก็จะท่องคาถาไปเรื่อยๆ

ชันและยางไม้เป็นของป่าชนิดหนึ่งมีลักษณะเป็นสารเหลวๆ ที่ไหลออกมาจากส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้ เช่น เปลือกไม้หรือเนื้อไม้ก็ได้ ชันและยางไม้เกิดจาก “น้ำมันหอมระเหย” (Volatile oil หรือ Essential oil) ซึ่งมีกลิ่นและรสเฉพาะตัวได้ระเหยออกไปแล้วเมื่อกระทบกับอากาศ สารเหลวที่เป็นยางนี้จะค่อย ๆแข็งเป็นก้อนหรือเป็นแท่ง (solid) เรียกว่า “ชัน”(Hard resin) ภาคอีสานเรียกว่า “ขี้ซี” หากสารเหลวที่ไหลออกมายังคงมีลักษณะเป็นของเหลวข้น (liquid) อยู่ ของเหลวข้นนี้เรียกว่า“ยาง” หรือ “ครึ่งชันครึ่งยาง” (Oleoresin))

กวาดซาง (ซางละ) จะใช้แมลงสาบ (แมลงสาบตัวเป็นๆ จะดี) บดกับเหล้าและใบสะระแหน่ 3 ใบ โดยทำการพ่น 3 วันก็จะดี ซางละถ้าขึ้นเขียวเหลืองก็อาจจะถึงตายได้

การรักษาโรค แก้ช้ำใน แก้เส้น

วิธีการรักษา

แก้ช้ำใน ใบบัวบก ปู 7 ตัว(ผู้หญิงใช้ปูตัวเมีย) หญ้าเกร็ดหอยเล็ก เหล้าขาว ตุ๋น 3 ครั้งกินแก้ช้ำใน

แก้เส้น รากคณฑา คณฑีสอ เหมือดคน แก่นขี้เหล็ก นรคน หัวหวายขม ราก/เปลือกตีนเป็ด ขิง(ถ้าต้องการระบาย) แห้วหมู ต้มกินก่อนอาหาร กินได้ทุกเวลา

การรักษาโรคเริม ยาแก้เส้น

วิธีการรักษา

เริม เป็นโรคผิวหนังที่เกิดจากเชื้อไวรัส ชนิดที่ทำให้เกิดแผล ที่พบบริเวณริมฝีปาก ทั้งบนและล่าง หรือมุมปาก พบได้ทั้งในเด็กและผู้ใหญ่ และชนิดที่มักจะพบเริมบริเวณอวัยวะเพศ พบในผู้ใหญ่มากกว่าเด็ก

ลักษณะอาการแบ่งได้เป็นหลายระยะ โดยจะเริ่มจากความรู้สึกคันหรือเจ็บยิบๆ บริเวณที่จะเกิดแผล แล้วจะมีผื่น กลายเป็นกลุ่มของตุ่มน้ำใสซึ่งภายหลังจะรวมตัวกันอยู่บนผิวหนังประมาณ 1-2 วัน จากนั้นตุ่มน้ำใสนี้จะแตกออก และตกสะเก็ดแต่บางรายอาจเป็นนานกว่านั้นเกือบถึง 1 สัปดาห์ ทั้งนี้เราไม่สามารถกำจัดเชื้อไวรัสเริมได้เด็ดขาด แต่เชื้อจะมีระยะพักตัว ซึ่งมักพักตัวอยู่ในเส้นประสาท และก่อให้เกิดตุ่มใสขึ้นอีกได้เสมอๆ ซึ่งขึ้นกับปัจจัยต่างๆ เช่น ภูมิคุ้มกันลดลง ความเครียดทางกายหรือจิตใจ ช่วงประจำเดือน เป็นต้น ลุงฉวยได้ทำการรักษาผู้ป่วยโดยแอบจำ(จำลอดล่อง) จากบิดาเวลาที่บิดารักษาคน

การพ่นเริม ก็จะต้องมีการตั้งครูเสียก่อนโดยใช้ เหล้า 1 ขวดเฟื้อง ธูป 3 ดอก เทียน 1 เล่ม ค่าครู 6 สลึง หมากพลูตำเคี้ยวพ่น

การดับพิษเริม โดยท่องคาถาจะใช้น้ำและธูป 1 ดอก พนมมือแล้วอมน้ำพ่น ท่องนะโม 3 จบ เคี้ยวหมากพ่น โดยต้องพ่น 3 ค่ำแต่ถ้าหายอาจพ่นเพียงครั้งเดียว หากผู้ป่วยที่อยู่ไกลก็จะมียาให้ทา ตัวยาก็มี ขี้วัวแห้ง 1 ก้อน ใบน้ำเต้า 1 ใบ น้ำปูนใส โดยการนำขี้วัวแห้งบดให้ละเอียดนำมาตำรวมกับใบน้ำเต้าที่ตากแห้งแล้วนำไปใส่ขวด M แล้วนำน้ำปูนใสใส่รวมลงไป ทาเช้า กลางวัน เย็น อาการก็จะดีขึ้น ลุงฉวยบอกข้อห้ามว่าห้ามลอดราวตากผ้าเป็นเด็ดขาด

ยาแก้เส้น เมื่อผู้ป่วยมีอาการปวดเมื่อย เจ็บเส้น ลุงฉวยก็จะหายามาให้ผู้ป่วยนำไปต้มเป็นหม้อ ซึ่งประกอบไปด้วย ขี้เหล็ก หวายขม ชะเลียง ต้นตีนเป็ด คนฑา แก่นกันเกรา สีละมัน(เปลือกหรือใบ) บอระเพ็ด

การรักษาโรคด้วยเวทย์มนตร์ (การบูรณ์)

วิธีการรักษา

การบูรณ์ คือ หมอที่วินิจฉัยหาสาเหตุของการป่วย ซึ่งไม่รู้สาเหตุของการป่วย คนไข้จะไปให้หมอบูรณ์ทำพิธีเพื่อหาสาเหตุของการป่วย ส่วนมากหมอบูรณ์จะเป็นผู้หญิง เครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ใช้ได้แก่ มีดเหลาหวาย (จ๊าดกะเถอะ) ด้ายขาวหรือสายสิญจน์ ข้าวสาร 1 ถ้วย เทียน 1 เล่ม วิธีบูรณ์ ยายถินจะใช้มีดเหลาหวาย (จ๊าดกะเถอะ) เอาด้ายสีขาวมัดหัวท้ายมีดคว่ำหน้ามีดลง เอาข้าวสารใส่ไว้บนสันมีดจับด้ายตรงกลางให้มีดแกว่งไปมาเองเล็กน้อย คุณยายจะพูดเรียกหาว่าคนป่วยจะถูกผีสางอะไร เจ้าที่อะไรพร้อมทั้งหยิบเม็ดข้าวสารที่อยู่ในถ้วยสาดไปทางข้างหลัง เมื่อเรียกถูกชื่อผีหรือเจ้าที่แล้วมีดจะแกว่งเร็วขึ้นและแกว่งไปมาหกคว่ำหกหงาย และจะทำนายจากจำนวนข้าวสารที่เหลืออยู่บนสันมีด ถ้าข้าวสารเหลือคู่จะทำนายว่าผีจะรับอาการป่วยก็จะเบาบาง ถ้าข้าวสารเหลือคี่จะทำนายว่าผียังไม่รับอาการป่วยจะยังไม่ทุเลาและหายช้า คนชองใช้วิธีนี้เป็นการทำนายผู้ป่วยว่าจะหายป่วยช้าหรือเร็ว การเรียนนั้นคุณยายก็จะเรียนเอง โดยเรียนจากจันทคราส

ภาพที่ 13 ภาพการบูรณ์ (โปย)
ที่มา: ภาพถ่ายสะสม นายคำรณ วังศรี

การรักษาโรคไข้ป่า (โดนผีป่า)

วิธีการรักษา

ไข้ป่า(โดนผีป่า) จะมีอาการคล้ายกับการเป็นหวัด คือ ปวดหัว มีไข้ ปวดเมื่อยตามลำตัว อาจมีอาการคลื่นไส้ อาเจียน เบื่ออาหาร สะบัดร้อนสะบัดหนาว บางช่วงจะมีอาการไข้สูง หนาวสั่น แล้วตามด้วยเหงื่อออก แล้วกลับไปหนาวสั่นอีก สลับไปมาอยู่อย่างนี้

การรักษาโรคนั้นนายหยอดจะใช้คาถากับใบตะเคียน 3 กิ่งเล็กๆ พร้อมค่าครู 12 บาท ดอกไม้ 3 ดอก ธูป 3 เล่ม เทียน 2 เล่ม ซึ่งมักจะเกิดกับการไปโค่นไม้ตะเคียน เมื่อหายแล้วจะต้องส่งครูด้วยถ้าไม่ส่งครูหมอก็จะถูกครูทับจะทำให้เจ็บไข้ได้ป่วยได้

การพ่นแม่ซื้อเด็ก

วิธีการรักษา

การที่ต้องพ่นแม่ซื้อเด็กเพราะว่าเด็กงอแง ร้องไห้ตลอดเสมือนว่าเด็กมีอาการตกใจกลัวหรืออาการหวาดสะดุ้งผวา จนไม่เป็นอันกินอันนอน กระทั่งเจ็บไข้ได้ป่วยเมื่อเด็กทารกมีอาการดังกล่าว พ่อแม่ก็จะไปหาหมอประจำบ้านมา "พ่นแม่ซื้อ" สิ่งของที่ต้องใช้ในการพ่นแม่ซื้อก็มี เหล้า 1 ขวด เงิน 2 สลึง ไพล 3 แว่น ข้าวปั้น 3 ก้อน ก้อนละสี สีดำ สีขาว และสีแดง โดยแม่เด็กต้องนำไปประเคน เมื่อแม่ซื้อรับมาแล้วต้องขอขมาเหล่าครูบาอาจารย์ ขอให้ศักดิ์สิทธิ์เหมือนครูบาอาจารย์ ท่องมนต์ ข้าวปั้น(ส่งผีไป) ไพลพ่นไล่ผี ทำ 3 เย็นก่อนตะวันตกดิน ถ้าทำแล้วดีไม่ต้องทำการพ่นอีกก็ได้ ส่วนเงินสองสลึงก็นำไปทำบุญ

(เจตน์จรรย์ อาจไธสง และคณะ, 2558)

7. สถานการณ์ปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาตามยุคสมัย และเมื่อเทคโนโลยีการสื่อสารแผ่ขยายสู่สังคมชนบท สิ่งจูงใจด้านราคาที่ถูกลง ทำให้มีการนำมาใช้ในกลุ่มสังคมคนชองเพิ่มมากขึ้นมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของกลุ่มคนชองในพื้นที่อย่างมาก การเปิดสังคมสู่โลกกว้างของกลุ่มคนในรุ่นวัยต่างๆ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจในหมู่บ้านคนชอง ไม่ว่าจะเป็นปัญหายาเสพติดที่เพิ่มขึ้นในกลุ่มวัยรุ่น เด็กและเยาวชนไม่กล้าแสดงออกหรือขาดความมั่นใจในการสื่อสารด้วยภาษาชอง ผู้ใหญ่วัยแรงงานขึ้นไปต้องมีภาระการทำงานที่หนักขึ้นจากการแข่งขันทางเศรษฐกิจ แม้เป็นการเกษตรสวนผลไม้แต่ก็ต้องดูแลจัดการสวนของตนเองมากขึ้น เช่น การดูแลทุเรียนต้องดูแลตลอดทั้งปีเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดีมีคุณภาพ จึงไม่มีเวลาให้บุตรหลานเกิดช่องว่างระหว่างวัย ในหมู่บ้านชองจึงขาดผู้นำที่อาสาเข้ามาทำงานสื่อสารณรงค์ด้านวัฒนธรรมวิถีชีวิตชนเผ่าพื้นเมืองชอง

ปัญหาการเร่งรีบและดิ้นรนทางเศรษฐกิจของชนเผ่าพื้นเมืองชองจึงเป็นปัญหาหลัก ซึ่งแต่เดิมมีการทำนาเป็นหลักแต่ไม่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ผู้คนมีภาวะยากจน ภายหลังเปลี่ยนจากทำนามาเป็นปลูกยางพาราแต่พอราคายางตก จึงมีการโค่นทิ้งแล้วปลูกผลไม้ ทุเรียน เงาะ มังคุด ทำให้เศรษฐกิจดีขึ้น แต่ต้องต่อสู้กับราคาปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ยเคมี สารเคมีการเกษตรราคาแพง สวนทางกับราคาผลไม้ที่ชาวสวนไม่สามารถกำหนดราคาเองได้ จึงทำให้ราคาไม่คงที่ขึ้นลงตามการกำหนดจากตลาด คนโชคดีก็ได้ราคาสูง คนโชคร้ายก็ได้ราคาต่ำ อีกทั้งการทำสวนผลไม้ต้องมีการใช้น้ำมากและตลอดทั้งปีส่งผลให้พื้นที่เกิดภาวะน้ำแล้งเป็นบางช่วง ต้องมีการลงทุนเจาะน้ำบาดาลที่ต้นทุนสูง ปัจจุบันในกลุ่มชาวชองบางหมู่บ้านจึงได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มซื้อปัจจัยการผลิตโดยตรงจากบริษัทโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลางทำให้ลดภาระค่าใช้จ่ายลงไปบ้าง และมีการนำแนวคิดนี้มาใช้ในการจัดการชุมชนของชาวชองเพื่อพยายามรื้อฟื้นวิถีชีวิตชาวชองขึ้นมาด้วย

เอกสารอ้างอิง

เจตน์จรร อาจไธสง อังคณา ประเสริฐศรี และคำรณ วังศรี. (2558). *กลวิธีการสื่อสารภูมิปัญญาการรักษาโรคแบบชองระหว่างหมอพื้นบ้านกับผู้สืบทอดภูมิปัญญา*. รายงานการวิจัยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก วิทยาเขตจันทบุรี.

เจตน์จรรย์ อาจไธสง และคณะ, 2560 (ในหน้า 3)

ชิน อยู่ดี. (2506). รายงานเสนอกองโบราณคดี กรมศิลปากร เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2506.

ปาลเลกัวซ์, มงเซเญอร์. (2552*). เล่าเรื่องกรุงสยาม.* แปลโดย สันท์ ท. โกมลบุตร. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ศรีปัญญา.

วิบูลย์ เข็มเฉลิม และคณะ. (2546). *โครงการวิจัยประวัติศาสตร์วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนบ้านป่าต้นน้ำคลองระบม-สียัด*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ชุดโครงการประวัติศาสตร์ภาคกลาง.

ศิลปากร, กรม. (2520). *ชีวิตและงานท่านสุนทรภู่*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.

สุเรขา สุพรรณไพบูลย์. (2530). *การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: ชอง*. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ. (2550). *ประสบการณ์การฟื้นฟูภาษาในประเทศไทย กรณีภาษาชอง จังหวัดจันทบุรี*. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2554). ชนเผ่าชอง. http://www.tpso10.org/index.php?option=com_content&view=article&id=76&Itemid=109 (ค้นเมื่อวันที่... เดือน.... พ.ศ. ....)

สำเนาพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องระยะทางเสด็จประพาสเมืองจันทบุรี ณ วัน ๗ฯ [1 1๕]๒ ค่ำ ปีชวด อัฐศก 1 1๒๓๘

Chou, 1987 (จากหน้า 2 เพิ่มรายละเอียดบรรณานุกรมตรงนี้ให้ครบ)

Crawford, 1856 (จากหน้า 2 เพิ่มรายละเอียดบรรณานุกรมตรงนี้ให้ครบ)

Huffman, Franklin E. (1970 1 1). Cambodian system of writing and beginning reader. Yale University. ค้นเมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๖ เข้าถึงได้จาก http://books.google.co.th/books?id=eUUoixAOM6oC&pg=PA288&lpg=PA288&dq=Samrae+tribal+in+Cambodia&source=bl&ots=ry3J0n9m_q&sig=QcLsGncLIf23EsFPnU8zo94OBro&hl=th&sa=X&ei=HArtUdbXIcaFrQess4HICw&ved=0CCwQ6AEwAA#v=onepage&q=Samrae%20tribal%20in%20Cambodia&f=false

Joshua Project. (2010 1 1). Samre of Cambodia. (http://www.joshuaproject.net/people-profile.php?peo3=14679. ค้นเมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๖)

Lunarroom. (1 1 1 12011). คนชอง: เผ่าพันธุ์ที่กำลังจะถูกลืม. (http://lunarroom.wordpress.com/2011/02/04/. ค้นเมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๖

Pallegoix, 1853

Seidenfaden, Erik. 1938. “The Races of Indo-China”, *Journal of the Siam Society*. 30(pt. 3): 57-59.

ข้อมูลเพิ่มเติม:

มูลนิธิชนเผ่าพื้นเมืองเพื่อการศึกษาและสิ่งแวดล้อม (ม.ก.ส)
188/525 ม.10 หมู่บ้านคุรุสภา ซ.21 ต.สันนาเม็ง อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ 50210
โทรศัพท์: 052-063110 E-mail: ipf@thai-ips.org
รายละเอียดเพิ่มเติม www.thaiip.org, www.thaiipportal.info, https://chong.thaiipportal.info/